

KŐSZEG
HANGZÓ
VÁROS *Belső hangséta*

KŐSZEGI
HANGZÓ
VÁROS

A CD egyfajta összegzése a Hangzó Város koncepció kidolgozása során eltelt első éveknél. A Hangzó Város egy olyan kisvárosi kulturális fejlesztő modell, mely összehangolja a zenei-kulturális, valamint épített örökséget új zenélési és zenealkotási formákkal, melyek minden részletükben reflektálnak az adott város, vagy térség látható és hangyi környezetére. Mizsei Zoltán a kutatás során több cikket is publikált egy, a kőszegi Felsőbbfokú Tanulmányok Intézete kiadásában megjelent összefoglaló helytörténeti kötetben, melynek címe: Beszélő városok – Kőszegi történetek. A felhangzó zenék közül több is szorosan vett hangzó mellékletként szolgál a könyv egyes fejezeteihez. Ezek Dohnál Péter, Liszt Ferenc és Kodály Zoltán művei, valamint a kőszegi harangok hangjaira írt kompozíció. A felvételek széles hangszín-skálán helyezkednek el. Található köztük grandiózus szimfonikus zenekari táncfeldolgozás a bécsi Straussok stílusában, s ugyanúgy egyetlen stájer citerán megszólaló házimuzsika. Ének-zongorás hangkép és élő elektronika által modulált kőszegi zene. Az összeállítás egyszerre mutat betekintést a kőszegi egyházi és polgári zeneélet virágzó száz évvel ezelőtti korszakába és egyszerre személyes, olykor énekes „útinapló” az alkotó által bejárt kőszegi hangsétákról.

1. ***Ante invocationem*** • 3:23

Mizsei Zoltán orgona improvizációja a kőszegi Jézus Szíve Plébániatemplom orgonáján. A lemezen hallható rögtönzések egy kimerítő templomi kottakutatás utáni éjszaka levezető eseményei. Sokkal inkább a hangszerrel való ismerkedés, párbeszéd, semmint dramatikus előadási darabok.

2. **Dohnál Péter: Alma redemptoris mater** • 1:38

Négyszólamú kórus az adventi idő Mária-antifonájának szövegére. Dohnál a legtermékenyebb zeneszerző Kőszegen, a katolikus egyház karnagya 1833-tól, zeneszerző, a Katonai Alreál Iskola zenetanára, elismert polgár. A kórusmú az első volt, mely a Jézus Szíve plébániatemplom kottatárának kutatásakor a kutató kezébe került a szerzőtől. A CD alapkaraktere a személyes hangvétel. Ezért a felhangzó kórusműveket is egy énekes kvartett adja elő: Darázs Renáta – szoprán, Mizsei-Takács Zsuzsanna – alt, Somogyi Balázs – tenor, Mizsei Zoltán – basszus.

3. **Johann Nepomuk Nykodem: Ave maris stella** • 2:23

Négyszólamú kórus a Mária-ünnepek zsolozsma himnuszára. Szerzője, Nikodém János Kőszegen született az utolsó tornyosmester, a cseh származású idősebb Jiohann Nykodem fiaként. János apja nyomdokaiban járva vette át a katolikus egyházzene irányítását, s működése alatt a késő bécsi klasszika stílusában és saját korának közérthetőbb, de mívesen kidolgozott modorában komponált

énekari és zenekaros műveket, melyeket a Szent Jakab karzatán adtak elő. A templom karzatának korlátján számtalan bekarcolt névjegy állít emléket a hajdan a kórusban és zenekarban muzsikáló kőszegi polgároknak. Ez a kedves és gáláns kórustétel bizonytalán nagy öröme szolgált mind éneklőinek fenn, mind hallgatóinak lenn.

4. Szupper Alfréd: *Dextera Domini* • 1:56

Négyszólamú kórus Nagycsütörtök offertóriumának szövegére. A szerző fiatal korában, bécsi tanulmányai és későbbi csornai letelepedése előtt működött Kőszegen, mint karnagy. A 20. század első negyedében zajló magyarországi egyházzenei reformok meghatározó figurája, a csornai premontrei apátság zenei vezetője. Rövid motettája az egyházi év nagyobb ünnepeire komponált offertórium – felajánlási ének – sorozatának egyik darabja, stílusában igazodik a kor reform elvárásaihoz. Ezt a művet, ahogy a lemezen felhangzó többi kórusművet is négy énekes szólista adja elő. Kifejezésre juttatva a lemez összeállítójának abbéli szándékát, hogy a művek lehetőleg a legközvetlenebb előadásban szólaljanak meg, ledobva egy pillanatra a „kórusmozgalmi köntöst”. Hátha így jobban közel engedik magukhoz a hallgatót.

5. Dohnál Péter: *Ave Maria* • 3:20

A legnépszerűbb Mária-dícséret szövegére Dohnál több feldolgozása közül most egy énekhangra, orgonára (zongorára) és hegedűre írt változatot rögzítettünk,

mely műfaját tekintve egyházi ária, megfogalmazását tekintve egy virtuóz hangszeres közjátékokkal és teátrális énekszólammal felrakott bravúr darab. A szerző egyaránt volt egyházkarnagy orgonista és hegedűtanár. Kedves kérdés marad, hogy darabja korabeli megszólaltatásakor vajon melyik hangszeren játszott? A felvételen – ahogy a másik Dohnál-műdal esetében is – Mizsei-Takács Zsuzsanna énekel, Balázs Elemér zongorázik. A virtuóz hegedűszólamot Schwartz Zoltán játssza.

6. Liszt Ferenc: Szürke felhők • 3:07

E rövid zongoradarab Liszt kései művészetének állít emléket, amikor az időmester már visszavonult a teátrális virtuóz zenéléstől, s a letisztult zene formáin át keresett új utakat. Emez útkeresés egyik meghökkentően szikár és borús hangulatú példája ez a mű. A felvétel is különleges: a kőszegi múzeumban található Liszt-korabeli klavír jelenlegi „muzeális” hangmintáinak felhasználásával készült. Tiszteletreméltó hangszer ez ma még így is, hisz a hagyomány szerint Liszt ezen játszott kőszegi hangversenyén. A hangszer ma már teljesen használhatatlan állapotúra „öregedett”, s bár húrjai, kalapácsolai nagyrészt megvannak, zenélésre nem fogható. Azért a még hangot adó húrokat megszólaltattuk, azok valóban elgyötört hangját hangmintaként használva digitálisan építettünk egy nem létező, de zenélésre fogható hangszert. Ezen játszottuk el a művet egyfajta mementójaként a régi virtuóz dicsőségnek és az idő könyörtelen múlásának.

7. *Preparatio* • 1:31

Régen a zeneszerző legtöbbször maga játszotta, vagy vezényelte műveit. Régen a zeneszerző – mivel a régi módon tanulta mesterségét – improvizált a koncerteken, ezzel egyrészt elragadtatást váltott ki közönségéből, másrészt bizonyította rátermettségét, hisz ilyenkor arról is tanúságot tett, hogy teljeskörűen elsajátította és élő módon beszéli a zene nyelvét. Balázs Elemér így rögtönzött a felvételen egy zongora-előjátékot, mely után attacca, azaz egyből következik:

8. **Dohnál Péter: O salutaris hostia** • 2:10

Egyházi ária az oltáriszentség tiszteletére, énekhangra és zongorára. A múlt század fordulójának egyházi zenéjében kiemelkedő szerep jutott a szorosan vett liturgiákon (szentmise, vesperás) kívüli ájtatosságoknak, azon belül is az oltáriszentség imádatának. Nem véletlen, hogy a korabeli zeneszerzők nagy számban zenésítették meg az idevonatkozó szövegeket. A nagyszámú kórusművek között feltűnnek szólóénekekre írt áriák is, ahol feltehetően a városi közösség kiemelkedő énektehetségei mutathatták meg tudásukat. Az *O salutaris hostia* egyházi mű, tehát orgona kísérettel szokták megszólaltani, jöllehet Dohnál más hasonló műveiben az orgona mellett zongora kíséretet is megjelöl, mint ahogy ezt a lemezen megszólaló Ave Maria esetében is teszi. A felvétel egységes hangképe érdekében ez a darab is zongorával szólal meg.

9. *Pneuma* • 3:40

(orgona improvizáció)

10. Kodály Zoltán-Berzsenyi Dániel: A magyarokhoz • 3:51

A mára talán már nem annyira nagy lánggal lobogó kórusmozgalomnak köszönhetően több korosztály számára talán ez a legismertebb Kodály-zenemű. Minden kórustalálkozó elkerülhetetlen össz kara volt ez a nagyszerű kánon, sokak számára örökre az emlékezetébe vésődött ez az ének. Kodály 1937-ben vezényelte Kőszegen a városi összkart, 1982-ben Maklári József vezényelte minden idők legnagyobb létszámú „Forr a világ”-ját a Budapest Sportsarnokban, ahol történetesen e sorok írója is jelen volt gyermekként. E lemez vezérfonala azonban épp a közvetlen közeli zeneélmény, egyfajta hangzó mikro-történelem, személyes hangemlékezés. Így adódott, hogy ez esetben a hangkép bár elindul a 82-es tömegesemény hangján, átformálódik az egyszemélyes, majdnem hogy belső hallással megszólaló előadásba. Ráadásul Maklári a mostani előadó tanára is volt a Zeneakadémián, ahol a kórusművek ének-zongora megszólaltatása gyakran napi kötelező tanulói feladattá merevedett. Így a felvétel egyszerre tiszteletadás a mestereknek és egyszerre a kórusmozgalomból és az iskolai feladatokból való dekonstrukciós útkeresés, melynek végén lehetővé válhat a zene közvetlen közelségére való csendes figyelem.

11. **Mizsei Zoltán: Kőszegi harang búcsú** • 4:45

Kőszeg egykori harangjainak hangjaira és felhangjaira komponált elektronikus zene szóló énekkel. A Kőszegi történetek c. könyvben olvashatunk annak emlékezetéről, hogy a kőszegi harangokat egy jól zengő hármashangzat, a c-moll hangjai szerint állították össze. A háborúk, s a harangok pusztulása után, a pót-lással valahogy nem sikerült már ugyanezt a harmóniát visszaállítani: más méretű harang került a toronyba. A felvétel azon túl, hogy a kőszegi harangzúgásban rejülő bonyolult és gazdag felhangrendszer hangjait rekonstruálja, visszaállítja a Jézus Szíve templom nagyharangjának régi hangmagasságát, s ezzel az „eredeti” harmonikus hangképet. Az így kialakuló hangzás pedig egy hasonlóan egyedi hangsorú, s a tragikus búcsúnak egy másik vetületét feldolgozó magyar népdal kíséretként tárult fel a hangkép-szerző előtt.

12. **Reflectans reflectavi** • 2:11

(orgona improvizáció)

13. **Johann Nepomuk Nykodem: Melancholie** • 2:47

A városi zeneélet fontos kelléke voltak a bálók, ahol a különböző zenetestületek, zenekarok, szólisták rendre megmutathatták művészetüket. Ezen alkalmakat szórakoztató zenével kellett ellátni, melynek komponálására olyan remek meseterek álltak készen Kőszegen, mint Nikodém János. A melankólikus hangvételi, mazur stílusú tánczenét Nykodém kései utódjának, a Kőszegen családot alapító,

s a város vonószenekarát ma vezető Scheer Uwe vezényletével hallhatjuk. A felvétel érdekessége, hogy a Savaria Szimfonikus Zenekar – végtére is nem meglepő módon – milyen magabiztos természetességgel játssza a bécsi waltzerek oly jellemzően „bécselő, lebegő” ritmikáját.

14. Mizsei Zoltán: Királyi város • 6:47

A darab Bechtold István kőszegi anekdotáit dolgozza fel, valamint az iASK zenei műhelyében kifejlesztett szolmifikációs zeneszerzői technikára épül. Ez a technika azon egyszerű, Arezzói Guidótól eredő, valamint a reneszánsz zenében is elterjedt ötleten alapul, mely szerint a latin ABC magánhangzói (a, e, i, o, u) épp lefedik a szolmizációs hangnevek magánhangzóit (ut, re, mi, fa, sol, la: az eredeti középkori rendszer szerinti elnevezés). Ennél fogva egy adott szöveg minden szótagja magában hordozza annak szolmizációs hangját (pl. „szolmizációs” = o-i-a-i-o = sol-mi-fa-mi-sol), tehát minden szövegnek megvan a saját dallama. A darab mottója „Kőszeg, szabad királyi város”, azaz szó-ré, fá-lá mi-lá-mi lá-szó.

15. Chernel István: Goldhähnchen • 2:21

Chernelházi Chernel István Dezső Ákos Elek Kőszeg szülötte, élete végéig a város megbecsült polgára, ornitológus, a magyar királyi madártani intézet főnöke. A városi múzeum őrzi kottásfüzetét, melybe bécsi citerára komponált műveit jegyezte fel. Ezek a kor és a hangszer adottságainak megfelelő könnyed dalok, illetve osztrák táncok. Mivel Chernel Kálmánt főleg madártani munkássága emelte a hírességek közé, a darabok közül a leginkább ide illőt választottuk. A címben jelölt madárka a tüzesfejű királyka (*Regulus ignicapilla*), melynek egyhangos ismételtető énekét talán a mű első fél perce után felhangzó második zenei sor dallama idézi fel leginkább. Cornelia Mayer játszik bécsi citerán.

16. Chernel István-Bolesó Bálint: Goldhähnchen in motion • 4:37

A CD legmerészebb része ez a négy perc. Kísérlet arra, hogy a százéves bécsi citera hangját „megismertessük” a mai elektronikus zenei eszközökkel. Ami hallható, az az eredeti citerán előadott darab felvételének improvizált átdolgozása mozgásvezérelt, vagyis az előadó két kezének térbeli mozgás-koordinátái által meghatározott paraméterek mentén modulált zenei elektronikára.

17. Aurea sunt caeli • 3:37

(orgona improvizáció)

18. Mizsei Zoltán: Városkút • 4:54

A kőszegi „zenélő házak” koncepció egyik jellegzetes példája: a címben jelölt épület építészeti arányaira komponált „sísakforgó” elektronikus zene. A zenei motívumok rendjét a városkút homlokzati díszeknek, stukkóinak, valamint az oszlopok, boltívek és tetőfedő elemek rendje határozta meg. A darab repetitív jellegét alátámasztja, hogy maga az épület is körkörös homlokzatú, s a folyton csobogó vízzel együtt a végtelenség képzetét serkenteti. S a stukkódíszeken átsejlik a kút kupolája alá megálmódott és megvalósult Hangzó Városkút harangjáték hangját idézve a Salve Regina gregorián antifóna díszes dala. A téren nem messze a Szeplőtelen Szűz szobra áll.

19. *Geminae stellas* • 3:47
(*orgona improvizáció*)**20. Mizsei Zoltán: Salve Regina • 3:19**

A gregorián Mária-antifona egyszerűbb dallamon való énekelte előadása élő elektronika segítségével. A dallam a Jézus szíve-templom tornyából szólal meg naponta egy bár nosztalgikus, de alapvetően a zenétől idegen hangon. A felvétel a dallam „rehumanizálása”.

KŐSZEG SOUNDING CITY *Inner Soundwalk*

Hundred years old music from composers in Kőszeg. New music inspired by the heritage of Kőszeg from Zoltán Mizsei, research fellow at iASK.

English booklet available at:

